

Kompetencja komunikacyjna studentów dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego w wybranych sytuacjach społecznych

Krzysztof Marcyński

Zawód dziennikarza to profesja związana z umiejętnościami komunikacyjnymi. Polega na zbieraniu i przekazywaniu informacji w różnych formatach medialnych i gatunkach dziennikarskich. W profesję tę wpisany jest także nieustanny kontakt z ludźmi – realny i wirtualny, a to wymaga dobrze rozwiniętej kompetencji komunikacyjnej. Kompetencja wyraża bowiem zawodowe zdolności społeczne, niezbędne w życiu osobistym, zawodowym i na rynku pracy. „Dziennikarstwo nie jest (...) zawodem, jak każdy inny – gdy niedouczony piekarz upiecze niesmaczny chleb, problem jest niewielki i do naprawienia. Ale niedouczony, niekompetentny, nieetyczny dziennikarz wpływa na opinię o świecie setek tysięcy ludzi. Kształtując poglądy, tworząc stereotypy, wywołując określone emocje, uruchamia pewien proces, ciąg akcji i reakcji, których konsekwencje mogą być nieprzewidziane, nieobliczalne w skutkach”¹.

Pojęcie i rozumienie kompetencji

Termin „kompetencja” (łac. *competentia*) oznacza ‘odpowiedniość, zgodność, uprawnienie do działania’². Wyraża ludzką zdolność do wykonywania określonych zajęć. Objawia się ona w posiadaniu konkretnych umiejętności, a także odpowiedniego stanu emocjonalnego, duchowego i fizycznego, które pozwolą wykonać zadanie. „Najogólniej termin kompetencja stosuje się do określenia dyspozycji człowieka, którą osiąga się w ciągu życia poprzez wyuczenie. Poziom określonej sprawności warunkuje efektywne działanie w danej dziedzinie”³.

Jak podaje Anna Marszałek, „można (...) wyróżnić trzy grupy podmiotów, których działania nierozzerwalnie związane są z kompetencjami: nauczycieli akademickich, którzy są odpowiedzialni za rozwój kompetencji w procesie kształcenia; studentów lub absolwentów, którzy wkraczając na rynek pracy (występują wów-

¹ A. Siewierska-Chmaj, *Co z tym dziennikarstwem?* [w:] *Teoria, praktyka, etyka. O kształceniu dziennikarzy w Polsce i na świecie*, red. A. Siewierska-Chmaj, Rzeszów 2005, s. 8.

² Hasło „kompetencja” [w:] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <http://sjs.pwn.pl/doroszewski/kompetencja;5441246.html> [dostęp: 13.07.2016].

³ M.A. Leopold, *Rozumienie pojęcia kompetencja emocjonalna*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2001, nr 1, s. 156.

czas w charakterze dostawców kompetencji), konfrontują zdobyte kompetencje z wymogami rynkowymi; pracodawców, którzy poszukują absolwentów ze ściśle sprecyzowanymi kompetencjami potrzebnymi w określonych zawodach”⁴.

Termin „kompetencja” może być przedstawiany i analizowany z różnych perspektyw – filozoficznej, psychologicznej, socjologicznej i komunikacyjnej. Kompetencja warunkuje zarówno życie osobiste, jak i zawodowe. Istnieje wiele modeli kompetencji lub też zestawy kompetencji, pożądanymi np. na rynku pracy⁵. Na kompetencje składa się wiedza, umiejętności i postawa.

Kompetencja komunikacyjna – terminologia i stan badań

Terminu „kompetencja komunikacyjna” użył po raz pierwszy Dell Hymes podczas konferencji pt. „Research Planning Conference on Language Development Among Disadvantaged Children”, która odbyła się na Uniwersytecie Yeshiva w Nowym Jorku w dniach 7–8 czerwca 1966 r.⁶ Zwrócił on uwagę na komunikację w odniesieniu do

języka i kultury. Mówił wówczas o rozróżnieniu między językową umiejętnością komunikacyjną (ang. *language communicative ability*) a komunikacyjnym użyciem języka (ang. *communicative language use*). Sprzeciwiał się pojęciu i idei homogenicznej wspólnoty językowej (ang. *homogenous speech community*) prezentowanej przez Noama Chomskiego, i tym samym uznawał różne sposoby mówienia w różnych sytuacjach komunikacyjnych i kulturowych⁷. W językowym odnoszeniu się do ludzi ważne jest – jego zdaniem – uwzględnienie ich tradycji, kultury, osobowości i kontekstu⁸. Nie używa się języka w próżni społecznej, dlatego kompetencja komunikacyjna jest czymś więcej niż tylko kompetencją językową. Zatem konstrukt „kompetencja komunikacyjna” ma swoje źródło w połączeniu dwóch znaczących odkryć w amerykańskiej lingwistyce: idei Chomsky’ego – gramatyki generatywno-transformacyjnej (ang. *transformational generative grammar*; 1957) oraz idei Hymesa – etnografii komunikacji (ang. *ethnography of communication*; 1964)⁹.

⁴ A. Marszałek, *Doskonalenie kluczowych kompetencji jako wymóg współczesnego rynku pracy*, „E-mentor” 2011, nr 3, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/40/id/841> [dostęp: 13.06.2016].

⁵ Zob. m.in. koncepcja Tomasza Rostkowskiego, który wyróżnił kompetencje związane z uzdolnieniami, kompetencje związane z umiejętnościami i zdolnościami, kompetencje związane z wiedzą, kompetencje fizyczne, kompetencje związane ze stylami działania, kompetencje związane z osobowością, kompetencje związane z wartościami i zasadami, kompetencje związane z zainteresowaniami. T. Rostkowski, *Kompetencje jako jakość zarządzania zasobami ludzkimi* [w:] *Jakość zasobów firmy. Kultura, kompetencje, konkurencyjność*, red. A. Sajkiewicz, Warszawa 2002, s. 110.

⁶ D.H. Hymes, *On communicative competence* [w:] *Research planning conference on language development among disadvantaged children*, New York–Washington 1966, s. 1–17; C.B. Cazden, *Dell Hymes’s construct of „communicative competence”*, „*Anthropology & Education*” 42/4 (2011), s. 364–369; pojęcie „kompetencja komunikacyjna” jako tytuł wystąpienia Hymesa na wyżej wymienionej konferencji w Nowym Jorku pojawiało się później w jego publikacjach. Zob. m.in. *On communicative competence*, Philadelphia 1971; *Foundations of sociolinguistics: An ethnographic approach*, Philadelphia 1974.

⁷ D.H. Hymes, *On communicative competence...*, dz. cyt., s. 1–17; T. Siek-Piskozub, *Międzykulturowa kompetencja komunikacyjna wyzwaniem dla glottodydaktyki*, „*Lingwistyka Stosowana*” 2012, nr 5, s. 96; por. N. Chomsky, *Aspects of the theory of syntax*, Cambridge, Massachusetts 1965, s. 31; zob. także: N. Chomsky, M. Halle, *The sound pattern of English*, New York 1965, s. 3; C.B. Cazden, *Contributions of the Bakhtin circle to „communicative competence”*, „*Applied Linguistics*” 10/2 (1989), s. 122.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże; D.H. Hymes, *Language in culture and society: A reader in linguistics and anthropology*, red. D.H. Hymes, New York 1964; tenże, *Two types of linguistic relativity* [w:] W. Bright, *Sociolinguistics*, Haga 1966, s. 114–158; tenże, *On communicative competence* [w:] *Sociolinguistics*, red. J.B. Pride et al., England 1972, s. 269–293; por. N. Chomsky, *Aspects of the theory of syntax*, Cambridge, Massachusetts 1965, s. 31; zob. także: N. Chomsky,

Badania nad kompetencją komunikacyjną były następnie kontynuowane także przez innych badaczy – z USA, Europy, Azji i Australii w dwóch obszarach – lingwistyki i komunikacji społecznej. W obszarze lingwistyki zagadnienie kompetencji komunikacyjnej podjęła m.in. Christina B. Paulston, analizując tę kompetencję w nauczaniu języka obcego. Rozumiała ją jako zdolność tworzenia wypowiedzi, a także ich rozumienia, dlatego dostrzegała w niej jeden z istotnych elementów modelu nauczania języka obcego obok innych, takich jak: kompetencja językowa, wykonanie językowe, wykonanie komunikacyjne¹⁰. Inni badacze, Michael Canale i Carol M. Swain, na kanwie teorii Hymes, zaproponowali model kompetencji komunikacyjnej, którą to kompetencję rozumieli jako gramatyczną, socjolingwistyczną, strategiczną oraz kompetencję dyskursu¹¹. Lyle F. Bachman, odnosząc się

do kompetencji językowej, rozumiał ją jako wiedzę organizacyjną (wiedza gramatyczna i tekstowa) oraz pragmatyczną (wiedza illokucyjna i socjolingwistyczna)¹². Zagadnienie kompetencji komunikacyjnej w obszarze lingwistyki podjęła również Rada Europy w 2001 r. Według niej kompetencja komunikacyjna rozumiana jest tylko w znaczeniu wiedzy i zawiera trzy komponenty – kompetencję językową, socjolingwistyczną i pragmatyczną. W tym ujęciu kompetencja strategiczna nie jest częścią kompetencji komunikacyjnej, jak to było w modelu Canale'a i Swain¹³. Badania nad kompetencją komunikacyjną w obszarze lingwistyki są podejmowane także w Polsce. Wśród polskich badaczy można wymienić m.in. Marię Kielar-Turską¹⁴, Zofię Dysarz¹⁵, Teresę Siek-Piskozub¹⁶.

Problematyka kompetencji komunikacyjnej jest podejmowana także w obszarze komuni-

M. Halle, *The sound...*, dz. cyt., s. 3; D.H. Hymes, *Editorial introduction to language in society*, „Language in Society” 1 (1972), s. 1–14; tenże, *Models of the interaction of language and social life* [w:] *Directions in sociolinguistics: The ethnography of communication*, red. D.H. Hymes et al., New York 1972, s. 35–71; tenże, *Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach*, Philadelphia 1974; tenże, *Ways of speaking* [w:] *Explorations in the ethnography of speaking*, red. R. Bauman et al., Cambridge 1989, s. 433–451; tenże, *The concept of communicative competence revisited* [w:] *Thirty years of linguistic evolution*, red. M. Pütz, Philadelphia–Amsterdam 1992, s. 31–57; tenże, *In vain i tried to tell you: Essays in Native American ethnopoetics*, Nebraska 2004.

¹⁰ Ch.B. Paulston, *Linguistic and communicative competence*, Clevedon–Philadelphia–Adelaide 1992, s. 40; A. Czechowska, *Kompetencja komunikacyjna w glottodydaktyce*, <http://www.ifp.uni.wroc.pl/data/files/pub-9024.pdf> [dostęp: 31.08.2016].

¹¹ M. Canale, M. Swain, *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*, „Applied Linguistics” 1 (1980), s. 1–7.

¹² L.F. Bachman, *Fundamental considerations in language testing*, Oxford 1990.

¹³ Rada Europy, *Council of Europe common European framework of reference for languages: Learning, teaching and assessment*, Strasburg 2001; V. Bagarić, J. M. Djigunović, *Defining communicative competence*, „Metodika” Vol. 8 (2007), s. 99.

¹⁴ M. Kielar-Turska, *Jak matki i nauczycielki oceniają kompetencję komunikacyjną dziewięcioletnich uczniów?*, „Kwartalnik Polskiej Psychologii Rozwojowej” 2 (1994), nr 3–4, s. 105; taż, *Nazywanie emocji w sytuacjach komunikacyjnych*, Warszawa 2006; taż, *Kompetencje ucznia i nauczyciela*, Kraków 2010.

¹⁵ Z. Dysarz, *Środowisko rodzinne a poziom rozwoju kompetencji komunikacyjnej u dziecka 6–7-letniego* [w:] *Problemy edukacji lingwistycznej: Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej „Problemy edukacji lingwistycznej”, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice, dnia 15–17 listopada 1996 r.*, red. M. Michalewska, Katowice 1999, s. 159–167, taż, *Poziom rozwoju kompetencji językowej i komunikacyjnej u dzieci z rodzin i z pogotowia opiekuńczego* [w:] *Nowe wyzwania w rozwoju człowieka*, red. B. Kaczmarek i in., Lublin 2001, s. 95–101; taż, *Znaczenie kształtowania otwartej postawy komunikacyjnej dla rozwoju mowy u dzieci* [w:] *Człowiek niepełnosprawny: Zagrożenia i szanse rozwoju*, red. B. Aouil, Bydgoszcz 1999, s. 153–162.

¹⁶ T. Siek-Piskozub, *Międzykulturowa kompetencja...*, dz. cyt., s. 95–108; taż, *Symulacja jako technika doskonaląca produkcję ustną w języku obcym* [w:] *Dydaktyka języka arabskiego. Rozwijanie produktywnych sprawności je-*

kacji społecznej w kontekście relacji międzyludzkich, kulturowych i międzykulturowych. Do badaczy tego nurtu należą m.in. James C. McCroskey, Brian H. Spitzberg, Sherry P. Morreale, Philip M. Backlund, William R. Cupach, John M. Wiemann, Jürgen Habermas. Croskey utożsamia kompetencję komunikacyjną z wiedzą na temat zachowań i umiejętności komunikacyjnych. W jego przekonaniu kompetencji komunikacyjnej nie należy utożsamiać z umiejętnościami komunikacyjnymi i wykonaniem zachowań komunikacyjnych. Kompetencja

komunikacyjna nie zawsze musi wyrażać się także w skuteczności¹⁷. Spitzberg natomiast rozumie tę kompetencję nie tylko jako wiedzę, ale także jako wiedzę, motywację i umiejętności dotyczące komunikacji międzyludzkiej¹⁸. W jego przekonaniu kompetencja komunikacyjna to zdolność odpowiedniego i skutecznego wchodzenia w relacje interpersonalne¹⁹. W rozumieniu Backlunda i Morreale'a kompetencja komunikacyjna obejmuje celowe zachowanie komunikacyjne wykonane w celu skutecznego zrealizowania swoich zamierzeń²⁰. W ujęciu

zykowych, red. B. Michalak-Pikulska, M. Lewicka, Toruń 2015, s. 37–51; też, *Use of simulations for the development of intercultural communicative competence in EFL teacher education* [w:] *New research into language teaching, learning and assessment*, red. A. Engin, Ankara 2015, s. 77–86; też, *From communicative competence to intercultural communicative competence: A new proposal for language skills* [w:] *Language skills: Traditions, transitions and ways forward*, red. H. Chodkiewicz, M. Trepczyńska, Newcastle upon Tyne, UK 2014, s. 18–33.

¹⁷ J.C. McCroskey, *Communication competence and performance: A research and pedagogical perspective*, „Communication Education” 31 (1982), nr 1, s. 1–7; zob. także: tenże, *Communication competence. The elusive construct* [w:] *Competence in communication: a multidisciplinary approach*, red. R.N. Bostrom, Beverly Hills 1984, s. 259–268; tenże et al., *Willingness to communicate: Differing cultural perspectives*, „The Southern Communication Journal” 56 (1990), s. 72–77; tenże et al., *Relationships of self-perceived communication competence and communication apprehension with willingness to communicate: A comparison with first and second languages in Micronesia*, „Communication Research Reports” 20 (2003), s. 230–239; tenże et al., *Socio-communicative orientation, communication competence, and rhetorical sensitivity*, „Human Communication” 13 (2008), s. 255–266; tenże et al., *Updating relationships between communication traits and communication competence*, „Communication Research Reports” 27 (2010), s. 263–270.

¹⁸ B.H. Spitzberg, *Communication competence as knowledge, skill, and impression*, „Communication education” 32 (1983), s. 323; tenże et al., *A component model of relational competence*, „Human Communication Research” 10 (1984), s. 575–599; tenże, *Issues in the study of communicative competence* [w:] *Progress in communication sciences*, red. B. Dervin et al., Norwood 1987; tenże et al., *Conceptualizing intercultural communication competence* [w:] *The SAGE handbook of intercultural competence*, red. D.K. Deardorff, Thousand Oaks 2009, s. 2–52; tenże, *Interpersonal communication competence and social skills* [w:] *International encyclopedia of communication*, red. W. Donsbach, Oxford 2009, s. 2486–2492; tenże, *(Re)Introducing communication competence to the health professions*, „Journal of Public Health Research” 3 (2013), s. 126–135; tenże, *Assessing the state of assessment: Communication competence* [w:] *In Communication competence*, red. A. Hannawa et al., Boston 2015, s. 559–584; tenże, *The composition of competence: Communication skills* [w:] *Communication competence*, red. A. Hannawa et al., Boston 2015, s. 237–269.

¹⁹ B.H. Spitzberg, et al., *Interpersonal communication competence. Sage series in interpersonal communication*, Vol. 4, Beverly Hills–London–New Delhi 1984, s. 14; tenże, *Communication competence as knowledge, skill, and impression*, „Communication Education” Vol. 32 (1983), Issue 3, s. 323–329; tenże et al., *A component model of relational competence*, „Human Communication Research” 10 (1984), s. 575–599; tenże, *Issues in the study of communicative competence* [w:] *Progress in communication sciences*, red. B. Dervin et al., Norwood 1987; tenże et al., *Conceptualizing intercultural communication competence* [w:] *The SAGE handbook of intercultural competence*, red. D.K. Deardorff, Thousand Oaks 2009, s. 2–52; tenże, *Interpersonal communication competence and social skills* [w:] *International encyclopedia of communication*, red. W. Donsbach, Oxford 2009, s. 2486–2492; tenże, *(Re)Introducing communication competence to the health professions*, „Journal of Public Health Research” 3 (2013), s. 126–135; tenże, *The composition of competence: Communication skills* [w:] *Communication competence*, red. A. Hannawa et al., Boston 2015, s. 237–269.

²⁰ P.M. Backlund, S.P. Morreale, *Communication competence, historical synopsis, definitions, applications, and looking to the future* [w:] *Communication competence*, red. A.F. Hannawa, B. H. Spitzberg, Berlin–Boston 2015,

zaś Wiemanna kompetencja komunikacyjna jest to zdolność rozmówcy do adekwatnego wyboru zachowań komunikacyjnych – spośród dostępnego komunikacyjnego repertuaru – którymi skutecznie osiąga swoje interpersonalne cele, respektując przy tym cele i oczekiwania rozmówcy²¹. Habermas odróżnił kompetencję komunikacyjną od lingwistycznej. Określił kompetencję komunikacyjną jako podstawową jakość mowy i symbolicznej interakcji, które osoba ma do dyspozycji²². Kompetencja komunikacyjna w jego wydaniu odnosi się do idealnej sytuacji mowy, analogicznie jak kompetencja lingwistyczna odnosi się do abstrakcyjnego systemu językowych zasad²³. Wśród polskich badaczy zajmujących się tym zagadnieniem można wymienić m.in. Wojciecha J. Maliszew-

skiego, Jerzego Mikułowskiego-Pomorskiego²⁴, Tadeusza Kononiuka²⁵, Magdaleny Szpunar.

Zdaniem Maliszewskiego kompetencja komunikacyjna to wykorzystanie werbalnego i/lub niewerbalnego zachowania w celu osiągnięcia swoich zamierzeń w sposób adekwatny do kontekstu²⁶. Szpunar zaś mówi nie o kompetencji komunikacyjnej, a o kompetencjach i odnosi je do komunikacji interpersonalnej, a przede wszystkim do zapośredniczonej (CMC). Wymienia następujące czynniki, warunkujące je: indywidualne, komunikacji zapośredniczonej, związane z wiadomością i kontekstowe. Wszystkie one wpływają na końcowy rezultat komunikacji²⁷.

Podstawowy wniosek z analizy terminologii i ogólnego stanu badań nad kompetencją ko-

s. 24; tenże et al., *Communication competence theory and research: issues and methods*, „Review of Educational Research” 50 (1980), s. 185–199; tenże, *A Response to communication competency and performance: A research and pedagogical perspective*, „Communication Education” 31 (1982), s. 365–366; tenże et al., *Why communication is important: A rationale for the centrality of the study of communication*, „Journal of the Association for Communication Administration” 29 (2000), s. 1–25; tenże et al., *Komunikacja między ludźmi. Motywacja, wiedza i umiejętności*, tł. S. Izdebski et al., Warszawa 2007; tenże, *The competent public speaker*, New York 2010.

²¹ J.M. Wiemann, *Explication and test of a model of communicative competence*, „Human Communication Research” 50 (1977), s. 195; tenże et al., *Current theory and research in communication competence*, „Review of Educational Research” 50 (1980), s. 185–199.

²² J. Habermas, *Toward a theory of communicative competence* [w:] *Recent sociology*, red. H.P. Dreitzel, New York 1970, s. 138–140.

²³ Tenże, *Towards a theory of communicative competence*, „Inquiry. An Interdisciplinary Journal of Philosophy” 13 (1970), Issue 1–4, s. 360–375; tenże, *On systematically distorted communication*, „Inquiry. An Interdisciplinary Journal of Philosophy” 13 (1970), Issue 1–4, s. 205–218; tenże, *Teoria i praktyka*, Warszawa 1983; tenże, *Teoria działania komunikacyjnego. Racjonalność działania a racjonalność społeczna*, t. I, Warszawa 1999.

²⁴ J. Mikułowski-Pomorski et al., *Komunikowanie skuteczne*, Kraków 1983; tenże, *Komunikacja międzykulturowa*, Kraków 2004; tenże, *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Kraków 2012.

²⁵ T. Kononiuk, *Profesjonalizacja w dziennikarstwie. Między modernizmem a ponowoczesnością*, Warszawa 2013, s. 221–284.

²⁶ W.J. Maliszewski, *Wprowadzenie* [w:] *Kompetencja w porozumiewaniu się nauczyciela akademickiego. Wielorakie perspektywy*, red. W.J. Maliszewski, Toruń 2007, s. 15; tenże, *Interakcja komunikacyjna w edukacji – ujęcie pragmatyczne i socjologiczne. Kompetencja komunikacyjna nauczyciela w perspektywie indywidualności i preferowanych stylów uczenia się (studiowania)* [w:] *Funkcje i modele komunikacji społecznej w edukacji a kompetencje nauczyciela*, red. K. Czerwiński, W.J. Maliszewski, Toruń 2009, s. 31–52; tenże, *Role interpersonalne w szkole. Perspektywa kompetencji i umiejętności kierowniczych (nauczycielskich) w odniesieniu do sytuacji konfliktowych* [w:] *Komunikowanie społeczne w edukacji. Zagrożenia podmiotowe i psychospołeczne*, red. K. Czerwiński, M. Fiedor, J. Kubiczek, Toruń 2010, s. 157–181; tenże, *Kompetencje zawodowe, umiejętności społeczne nauczyciela. Rekrutacja i selekcja w szkole – prawdy i mity* [w:] *Szkola w zmianie: Zarządzanie i komunikacja w sytuacjach szkolnych*, red. W.J. Maliszewski, I. Nowosad, R. Uździcki, Toruń 2009, s. 183–199.

²⁷ M. Szpunar, *Kompetencje komunikacyjne w komunikacji mediowanej komputerowo* [w:] *Tekst (w) sieci*, red. D. Ulicka, Warszawa 2009, s. 121–130.

munikacyjną jest taki, że nadal nie osiągnięto jednej wspólnej definicji kompetencji komunikacyjnej²⁸. Spojrzenie na nią zależy od perspektywy badawczej i obszaru, na którym jest podejmowana. W ogólnym ujęciu kompetencja komunikacyjna to wiedza na temat komunikacji (na temat zachowania w danej sytuacji, znajomość języka danej grupy, znajomość człowieka – relacji, emocji itd.), umiejętność wykorzystania tej wiedzy w konkretnych sytuacjach oraz postawa, czyli działanie wynikające z wiedzy i nabytych umiejętności. Wyraża się w świadomym działaniu²⁹. Innymi słowy, kompetencja komunikacyjna to ogół umiejętności obejmujących komunikację werbalną i niewerbalną, w tym aktywne słuchanie, empatię i dopasowanie zachowania do konkretnej sytuacji komunikacyjnej³⁰.

Kompetencja komunikacyjna i sytuacje społeczne w zawodzie dziennikarza

Od dziennikarza wymaga się konkretnej wiedzy, umiejętności i postawy, związanych z komunikacją i sytuacjami społecznymi. Niezależnie od wciąż postępującego rozwoju technologii wy-

mienia się nieustannie te same pożądane cechy jego charakteru i zdolności. Zdaniem Brendana Hennessy „konieczne cechy to zawziętość, ciekawość i pragnienie komunikowania się z ludźmi”³¹. W tym przypadku mówi się o kompetencji dziennikarskiej zaliczanej do tzw. kompetencji zawodowych. Jak podaje Kononiuk, kształtują się one „w trakcie wykonywania pracy redakcyjnej. Nie mają one charakteru sformalizowanego, lecz są procesem, dyskursem, który jest integralnym elementem komunikacji międzyludzkiej, i w którym uczestniczące w nim jednostki przyjmują określone role, czyli sposób zachowania wynikający z wykonywania zawodu dziennikarza”³².

Komunikacja w tym zawodzie to kluczowy element, niezależnie od tego, czy jest to dziennikarz telewizyjny, radiowy, internetowy czy prasowy. Dynamika tego zawodu sprawia, że znajduje się on w różnych i coraz to nowych sytuacjach społecznych, niemniej jednak obok motywacji, wiedzy i umiejętności, skuteczności i stosowności podstawową rolę w kompetencji komunikacyjnej odgrywa właśnie kontekst danej sytuacji³³.

²⁸ P.M. Backlund, S.P. Morreale, *Communication competence, historical synopsis, definitions, applications, and looking to the future* [w:] *Communication competence*, red. A.F. Hannawa, B.H. Spitzberg, Berlin–Boston 2015, s. 11–12.

²⁹ M.S. Lailawati, *Communication competence: A Malaysian perspective or relooking at communication competence*, „Human Communication” 3 (2008), Vol. 11, s. 315; B.H. Spitzberg, *Communication competence as knowledge, skill, and impression*, „Communication Education” 32 (1983), s. 323–329.

³⁰ K. Marcyński et al., *Audiovisuality in the context of communicative and ethical competencies – media theology approach*, „Communication Today” 2 (2015), Vol. 6, s. 4–19.

³¹ B. Hennessy, *Dziennikarstwo publicystyczne*, tł. A. Sadza, Kraków 2009, s. 3. Ciekawe studium na temat zawodu dziennikarza można odnaleźć w następujących opracowaniach: W. Pisarek, *Kwalifikacje dziennikarzy w opinii redaktorów naczelnych*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 1/2, s. 153–163; J. Olędzki, *Profesjonalizm w zawodzie dziennikarskim. Teoria i praktyka* [w:] *Polskie przemiany lat 90-tych. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez WDiNP UW w dniach 1–2.12.1994 r.*, Warszawa 1996, s. 267–290; tenże, *Polish journalists: Professionals or not?* [w:] *The global journalist. News people around the world*, red. D.H. Weaver et al., New York 1998, s. 277–297; A. Stepińska et al., *The journalists and journalism of Poland* [w:] *The global journalist in the 21st century*, red. D.H. Weaver et al., New York–London 2012, s. 255–267; A. Stepińska et al., *Dziennikarze w Polsce: Wartości, priorytety i standardy zawodowe*, „Studia Medioznawcze” 2011, nr 1), s. 17–28; B. Dobek-Ostrowska et al., *Zmiana w dziennikarstwie. Kultura zawodowa polskich dziennikarzy (badania ilościowe)*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1, s. 11–26; M. Głowacki, *Dziennikarze polscy w świetle studiów porównawczych systemów odpowiedzialności mediów w Europie*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 1, s. 29–43.

³² T. Kononiuk, *Profesjonalizacja w dziennikarstwie...*, dz. cyt., s. 237.

³³ S.P. Morreale et al., *Komunikacja między ludźmi...*, dz. cyt., s. 88.

Jedną z sytuacji społecznych, charakterystycznych dla zawodu dziennikarza, jest sytuacja agresji słownej. Może ona zaistnieć podczas debaty, wywiadu lub dyskusji na forum mediów społecznościowych. Tego typu sytuacja jest powodowana różnicą zdań, światopoglądów, przekonań politycznych, przynależności do różnych partii, sympatii i antypatii oraz stanów emocjonalnych rozmówców. Wymaga wiedzy na ten temat, szczególnych umiejętności – chęci znalezienia się w tej sytuacji (nie unikania jej, jeśli jest to konieczne), wysłuchania drugiej strony, rozumienia, właściwego odczytania treści, przyczyn i intencji zachowania i występujących komunikatów, a przede wszystkim próby rozwiązania tej sytuacji z korzyścią dla obu stron (zasada *win-win*³⁴).

W zawód dziennikarza wpisane są także sytuacje społeczne, w których komunikacja zachodzi z obcymi osobami płci przeciwnej. Takie osoby prezentują inny styl komunikowania – odmienny sposób percepcji rzeczywistości, wyrażania swoich poglądów, uczuć, myśli, zachowań, inny język. Tego typu sytuacja również wymaga odpowiedniej kompetencji komunikacyjnej, czyli wiedzy i świadomości komunikowania się z osobą płci przeciwnej, odpowiednich umiejętności adekwatnych do danej sytuacji, jej kontekstu i ról społecznych oraz postawy, tzn. aplikowania tej wiedzy i umiejętności do konkretnej sytuacji.

Kolejną sytuacją społeczną, charakterystyczną dla zawodu dziennikarza, jest dyskusja w grupie obcych osób. Dyskusje mogą być różne – zorganizowane, przygotowane, ale są także spontaniczne, nieformalne (podczas wywiadu, zbierania, ustalenia informacji). Jest ona jednym z naturalnych sposobów komunikowania się dziennikarza z otoczeniem. Celem dyskusji

jest dochodzenie do prawdy na temat konkretnej sprawy, wydarzenia, faktów. Tego typu sytuacja komunikacyjna wymaga od dziennikarza wiedzy na temat prowadzenia i uczestniczenia w debacie, umiejętności słuchania, rozumienia, argumentowania, wyrażania swoich myśli, sprawności językowej, a także postawy słuchacza, dialogu, uczestnika debaty, czyli konkretnego zastosowania posiadanej wiedzy i umiejętności do tej sytuacji.

W zawód dziennikarza wpisane są również publiczne wystąpienia przed grupą obcych osób. Do publicznych wystąpień można zaliczyć wystąpienia formalne (np. konferencje prasowe, przemówienia), a także nieformalne (np. podczas kolegium redakcyjnego). Dziennikarz powinien umieć zabrać publicznie głos – wypowiedzieć się w dłuższym wywodzie przed grupą osób, zadać pytanie, poprosić o doprecyzowanie danych. Celem tej sytuacji społecznej jest zaprezentowanie stanowiska, wypowiedzenie się na dany temat, zebranie informacji. Tego typu sytuacja społeczna wymaga od dziennikarza posiadania wiedzy na temat wystąpień publicznych – formułowania problemu, selekcji i kompozycji argumentów, budowania wstępu i zakończenia, konkretnych umiejętności – autoprezentacji, opanowania języka ciała, zdolności werbalnych i głosowych, interakcyjnych (zdolności odczytania feedbacku), panowania nad sytuacją, a także odwagi³⁵. Na kompetencję komunikacyjną w tej sytuacji składa się, oprócz wiedzy i umiejętności, także postawa, która jest praktyczną i realną aplikacją posiadanej wiedzy i umiejętności do tej sytuacji.

Dziennikarz w swojej pracy niejednokrotnie udziela wypowiedzi, podczas gdy ta jest rejestrowana w formie audio. Mogą to być wypowiedzi nagrywane lub transmitowane na żywo.

³⁴ *Organizational behavior and management*, red. J. M. Ivancevich et al., New York 2014, s. 320–324.

³⁵ K. Marcyński, *Klasyczna retoryka na współczesne czasy. Wybrane elementy kanonu retorycznego* [w:] *Media w Kościele i Kościoł w mediach*, red. M. Przybysz i in., Katowice 2012, s. 127–160.

Jak każda wypowiedź, zwłaszcza w tym zawodzie, musi być dobrze przygotowana – zarówno pod względem językowym, jak i merytorycznym. Te dwa elementy, składające się na kompetentną wypowiedź, wymagają nieustannego rozwoju umiejętności głosowych, elokucyjnych, merytorycznych. Także w tej sytuacji posiadanie kompetencji komunikacyjnej wymaga postawy wyrażającej posiadaną wiedzę w tym zakresie, a także zdobyte umiejętności.

W kontekście tych sytuacji społecznych posiadanie kompetencji komunikacyjnej wymaga – oprócz wiedzy, umiejętności i postawy – także motywacji. Jest ona rozumiana jako „stopień, w jakim dana osoba dąży do kompetentnego komunikowania w danym kontekście”³⁶.

Metodologia badań i proces badawczy

Przedmiotem przeprowadzonych badań była kompetencja komunikacyjna studentów dziennikarstwa w Polsce – potencjalnych dziennikarzy, którzy znajdują się w różnych sytuacjach społecznych związanych z tym zawodem. Głównym celem badania było ustalenie samooceny kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa na polskich uczelniach. Postawiono sobie następujące pytania: W jakim stopniu studenci dziennikarstwa w Polsce posiadają kompetencję komunikacyjną? Czy możemy określić, opisać i zdefiniować pewne style komunikacyjne studentów dziennikarstwa z różnych badanych polskich uczelni?

Badania własne zostały przeprowadzone w okresie październik 2015–marzec 2016 metodą PAPI, CAWI, przy wsparciu MTRResearch.

Na pierwszym etapie badawczym dokonano selekcji i analizy literatury przedmiotu w języku angielskim w zasobach Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie, Biblioteki Narodowej Wielkiej Brytanii w Londynie oraz Biblioteki Narodowej w Warszawie. Na tej podstawie sformułowano kluczowe pytania badawcze, dokonano konceptualizacji zmiennych, zaprojektowano ankietę, a także przeprowadzono wstępny test ankiety.

Na drugim etapie zajęto się rozpowszechnieniem ankiet w celu dotarcia do jak największej grupy studentów wybranych uczelni w Polsce. W pierwszej kolejności wysyłano ankietę elektronicznie – trzykrotnie do tych samych adresatów. Po uzyskaniu zgody dziekana lub dyrektora instytutu dziennikarstwa wysłano wiadomość z ankietą do administracji obsługującej studentów dziennikarstwa, do prodziekanów ds. studiów stacjonarnych, a także nauczycieli akademickich, zwłaszcza będących opiekunami roku, z prośbą o przekazanie jej studentom. Prośbę przekazano także administratorom obsługującym konta instytutów dziennikarskich na Facebooku. Następnie przebadano także studentów audytoryjnie w losowo wybranych grupach – w grupie studentów 2–3 roku studiów licencjackich (I stopnia), 1–2 roku studiów magisterskich (II stopnia)³⁷. Na trzecim etapie zebrano dane i poddano je obróbce (wyczyszczono dane, dokonano kodowania ankiet papierowych, sporządzono wstępne raporty opisowe). Na ostatnim etapie badawczym dokonano analizy danych (zweryfikowano hipotezy, dokonano segmentacji postaw studentów, porównano poszczególne ośrodki).

³⁶ S.P. Morreale et al., *Komunikacja między ludźmi...*, dz. cyt., s. 76.

³⁷ W celu uniknięcia zdublowanych odpowiedzi podczas przeprowadzanych badań audytoryjnych zakomunikowano badanym, aby nie wypełniali ankiet w sytuacji, gdy zrobili to już drogą internetową. Dodatkowo, po przeprowadzeniu badań, zweryfikowano ankiety pod kątem ewentualnego dwukrotnego wypełnienia jej przez badanych (zdublowanych odpowiedzi). Takie przypadki dubletów znaleziono na podstawie rozkładu odpowiedzi (metryka, kluczowe różnicujące zmienne), po czym je usunięto. W skali całego badania było ich kilka, które nie zaważyły na łącznym rozkładzie odpowiedzi.

Ankieta badawcza została zbudowana z 40 pytań tematycznych (35 zamkniętych i 5 otwartych) oraz 9 pytań metryczkowych. W przypadku tych ostatnich zadano pytania o przynależność do uniwersytetu, wydziału, rok studiów, płeć, rok urodzenia, miejsce zamieszkania, status pracujący/niepracujący w mediach, stanowisko pracy, praca w branży okołomedialnej. W głównej części ankiety odniesiono się do następujących sytuacji społecznych: rozmowa ze znajomym, rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej, rozmowa z obcą osobą tej samej płci, formalna rozmowa (np. rozmowa o pracę), trudna rozmowa z bliską osobą, kłótnia, agresja słowna ze strony innej osoby, wystąpienie przed grupą obcych osób, wystąpienie przed grupą znajomych, dyskusja w grupie znajomych, dys-

kusja w grupie obcych sobie osób, wystąpienie rejestrowane w formie wideo, wystąpienie rejestrowane w formie audio.

Niniejszy artykuł prezentuje zaledwie fragment danych uzyskanych w przeprowadzonych badaniach ilościowych i jakościowych i odnosi się do dwóch uniwersytetów: Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Warszawskiego³⁸. Zebrane dane odnoszą się do pięciu spośród wyżej wymienionych sytuacji społecznych, które ściśle wiążą się z zawodem dziennikarza. Są to: agresja słowna, rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej, dyskusja w grupie obcych osób, publiczne wystąpienie przed grupą obcych osób, wystąpienie rejestrowane w formie audio. W odniesieniu do tych sytuacji postawiono następujące pytania:

Tabela 1. Samoocena kompetencji komunikacyjnej w zestawieniu z płcią

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
rozmowa ze znajomym	9,12	8,72	1,46	0,14
rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej	7,61	7,75	-0,32	0,74
rozmowa z obcą osobą tej samej płci	7,74	7,81	-0,23	0,81
formalna rozmowa (np. rozmowa o pracę)	6,84	7,06	-0,58	0,56
trudna rozmowa z bliską osobą	6,64	7,30	-1,92	0,05
kłótnia	6,26	6,81	-1,18	0,24
agresja słowna ze strony innej osoby	5,50	6,72	-2,56	0,01
wystąpienie przed grupą obcych osób	6,22	6,51	-0,05	0,57
wystąpienie przed grupą znajomych	7,41	7,39	0,04	0,96
dyskusja w grupie znajomych	8,13	8,06	0,17	0,85
dyskusja w grupie obcych sobie osób	6,37	6,57	-0,44	0,65
wystąpienie rejestrowane w formie wideo	5,44	5,90	-0,86	0,39
wystąpienie rejestrowane w formie audio	6,13	6,63	-0,93	0,35

Źródło: opracowanie własne

³⁸ Podstawowym kryterium wyboru tych dwóch ośrodków było to, że prowadzone są w nich studia dziennikarskie, w różnych rankingach i źródłach najlepiej oceniane w Polsce i najczęściej wybierane przez abiturientów zainteresowanych studiowaniem dziennikarstwa. Są to także dwa najsilniejsze ośrodki naukowe w tej dziedzinie, z najdłuższą tradycją kształcenia.

- 1) W jaki sposób studenci oceniają własną kompetencję komunikacyjną w konkretnej sytuacji?
- 2) Jak oceniają własną motywację do komunikacji w konkretnej sytuacji?

W badaniach zajęto się wykazaniem wpływu dwóch czynników na kompetencję komunikacyjną studentów dziennikarstwa: płeć studenta oraz jego status pracujący/niepracujący w mediach.

Zaprezentowano dane ukazujące:

- samoocenę kompetencji komunikacyjnej w zestawieniu z płcią;
 - samoocenę motywacji wchodzenia w komunikację w zestawieniu z płcią;
 - samoocenę kompetencji komunikacyjnej w zestawieniu z pracą w mediach;
 - samoocenę motywacji wchodzenia w komunikację w zestawieniu z pracą w mediach dla wszystkich sytuacji społecznych uwzględnionych w całościowych badaniach (tabele 1–4).
- Wartości podane w tabeli 1. określają samoocenę kompetencji komunikacyjnej studen-

tów dziennikarstwa w omawianych sytuacjach w skali od 1 (słabo) do 10 (idealnie) w zestawieniu z płcią.

Wartości podane w tabeli 2. określają samoocenę motywacji studentów dziennikarstwa do komunikacji w omawianych sytuacjach w skali od 1 (słabo) do 10 (idealnie) w zestawieniu z płcią.

Wartości podane w tabeli 3. określają samoocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa w omawianych sytuacjach w skali od 1 (słabo) do 10 (idealnie) w zestawieniu z pracą w mediach.

Wartości podane w tabeli 4. określają samoocenę motywacji studentów dziennikarstwa do komunikacji w omawianych sytuacjach w skali od 1 (słabo) do 10 (idealnie) w zestawieniu z pracą w mediach.

Uwzględnione w badaniach sytuacje społeczne odnoszą się przede wszystkim do sfery zawodowej, ale także do osobistej, które mają przełożenie na zawodową (np. rozmowa z bliską osobą, kłótnia).

Tabela 2. Samoocena motywacji do komunikacji w zestawieniu z płcią

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
rozmowa ze znajomym	9,36	8,45	2,71	0,009
rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej	7,45	7,72	-0,55	0,582
rozmowa z obcą osobą tej samej płci	7,52	7,21	0,61	0,541
formalna rozmowa (np. rozmowa o pracę)	6,70	6,33	0,89	0,375
trudna rozmowa z bliską osobą	5,49	6,45	-1,99	0,050
kłótnia	4,25	5,24	-1,78	0,078
agresja słowna ze strony innej osoby	3,73	4,66	-1,62	0,110
wystąpienie przed grupą obcych osób	5,37	6,18	-1,55	0,125
wystąpienie przed grupą znajomych	6,45	7,12	-1,40	0,165
dyskusja w grupie znajomych	7,89	8,06	-0,40	0,686
dyskusja w grupie obcych sobie osób	6,01	6,54	-1,20	0,234
wystąpienie rejestrowane w formie wideo	4,73	5,33	-1,04	0,300
wystąpienie rejestrowane w formie audio	5,05	5,84	-1,38	0,169

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3. Samoocena kompetencji sytuacyjnej w zestawieniu z pracą w mediach

	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
rozmowa ze znajomym	9,09	8,77	1,18	0,241
rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej	7,97	6,87	2,28	0,027
rozmowa z obcą osobą tej samej płci	7,80	7,66	0,43	0,667
formalna rozmowa (np. rozmowa o pracę)	7,11	6,38	1,86	0,067
trudna rozmowa z bliską osobą	7,14	6,09	2,60	0,012
kłótnia	6,61	6,00	1,10	0,272
agresja słowna ze strony innej osoby	6,09	5,35	1,35	0,182
wystąpienie przed grupą obcych osób	6,45	5,96	0,96	0,337
wystąpienie przed grupą znajomych	7,58	6,96	1,25	0,215
dyskusja w grupie znajomych	8,2	7,87	0,74	0,458
dyskusja w grupie obcych sobie osób	6,66	5,87	1,73	0,088
wystąpienie rejestrowane w formie wideo	5,72	5,25	0,98	0,329
wystąpienie rejestrowane w formie audio	6,44	5,90	1,08	0,283

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Samoocena motywacji do komunikacji w zestawieniu z pracą w mediach

	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
rozmowa ze znajomym	9,14	8,93	0,63	0,527
rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej	7,92	6,58	2,26	0,029
rozmowa z obcą osobą tej samej płci	7,64	6,86	1,43	0,158
formalna rozmowa (np. rozmowa o pracę)	6,76	6,16	1,37	0,175
trudna rozmowa z bliską osobą	6,13	4,96	2,13	0,038
kłótnia	4,57	4,51	0,08	0,935
agresja słowna ze strony innej osoby	4,15	3,67	0,83	0,406
wystąpienie przed grupą obcych osób	5,71	5,4	0,58	0,563
wystąpienie przed grupą znajomych	6,84	6,19	1,23	0,224
dyskusja w grupie znajomych	8,06	7,63	0,94	0,351
dyskusja w grupie obcych sobie osób	6,51	5,3	2,78	0,007
wystąpienie rejestrowane w formie wideo	5,15	4,32	1,55	0,125
wystąpienie rejestrowane w formie audio	5,66	4,36	2,44	0,017

Źródło: opracowanie własne

Próba badawcza

Na Uniwersytecie Warszawskim w roku akademickim 2015/2016, czyli w czasie, kiedy były przeprowadzane badania, studiowało 1950 osób, zaś na Uniwersytecie Jagiellońskim – 606. Są to liczby określające studentów wszystkich

roczników dziennikarstwa na tych uczelniach. W przeprowadzonych badaniach testowano jedynie starsze roczniki, które mają już za sobą pewien etap studiów i opanowane podstawy z wiedzy o komunikacji. Szacowany błąd maksymalny przy próbie ok. 70 osób wynosi 6%,

Tabela 5. Próba badawcza

Nazwa uniwersytetu	Liczba studentów dziennikarstwa w roku akademickim 2015/2016	Próba badawcza
Uniwersytet Warszawski	1950	69
Uniwersytet Jagielloński	606	71

Źródło: opracowanie własne

szacowany błąd maksymalny przy próbie 110 osób – 5%. Szacowany błąd maksymalny dla całego badania (wszystkie uczelnie) określono na poziomie 2,5%. W sumie przeankietowano 140 osób, co jest zadowalającym wynikiem i pozwala na sformułowanie bardziej wiarygodnych wniosków, które mogą być ekstrapolowane na badaną populację (UJ, UW).

Hipotezy badawcze

W badaniu postawiono następujące hipotezy:

Hipoteza nr 1 – ogólna.

Studenci dziennikarstwa, biorąc pod uwagę charakter studiów, posiadają wysoko rozwiniętą kompetencję komunikacyjną w następujących sytuacjach: agresja słowna, rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej, dyskusja w grupie obcych osób, publiczne wystąpienie przed grupą obcych osób, wystąpienie rejestrowane w formie audio.

Hipoteza nr 2 – ogólna, odnosząca się do samooceny kompetencji komunikacyjnej.

Studenci dziennikarstwa wysoko oceniają swoją kompetencję komunikacyjną w sytuacji agresji słownej, w rozmowie z obcą osobą płci przeciwnej, w dyskusji w grupie obcych osób, podczas publicznego wystąpienia przed grupą obcych osób, w wystąpieniu rejestrowanym w formie audio.

Hipoteza nr 3 – ogólna, odnosząca się do samooceny motywacji.

Studenci dziennikarstwa wysoko oceniają swoją motywację do wchodzenia w sytuację agresji słownej, w rozmowę z obcą osobą płci przeciwnej, w dyskusję w grupie obcych osób, podczas publicznego wystąpienia przed grupą obcych osób, podczas wystąpienia rejestrowanego w formie audio.

Hipoteza nr 4 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny kompetencji komunikacyjnej.

Studenci dziennikarstwa pracujący w mediach wyżej oceniają swoją kompetencję komunikacyjną w sytuacji agresji słownej, w rozmowie z obcą osobą płci przeciwnej, w dyskusji w grupie obcych osób, podczas publicznego wystąpienia przed grupą obcych osób, podczas wystąpienia rejestrowanego w formie audio od tych studentów dziennikarstwa, którzy w mediach nie pracują.

Hipoteza nr 5 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny motywacji.

Studenci dziennikarstwa pracujący w mediach wyżej oceniają swoją motywację wchodzenia w sytuację agresji słownej, w rozmowę z obcą osobą płci przeciwnej, w dyskusję w grupie obcych osób, publiczne wystąpienia przed grupą obcych osób, wystąpienia rejestrowane w formie audio od tych studentów dziennikarstwa, którzy w mediach nie pracują.

Hipoteza nr 6 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny kompetencji komunikacyjnej.

Studenci dziennikarstwa – mężczyźni – wyżej oceniają swoją kompetencję komunikacyjną w sytuacji agresji słownej, w dyskusji w grupie obcych osób, podczas publicznego wystąpienia, wystąpienia rejestrowanego w formie audio od kobiet – studentek dziennikarstwa.

Hipoteza nr 7 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny motywacji.

Studenci dziennikarstwa – mężczyźni – wyżej oceniają swoją motywację wchodzenia w sytuację agresji słownej, w dyskusję w grupie obcych osób, publiczne wystąpienia, wystąpienia rejestrowane w formie audio od kobiet – studentek dziennikarstwa.

Hipoteza nr 8 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny kompetencji komunikacyjnej.

Studenci dziennikarstwa – kobiety – wyżej oceniają swoją kompetencję komunikacyjną

w rozmowie z obcą osobą płci przeciwnej od mężczyzn – studentów dziennikarstwa.

Hipoteza nr 9 – szczegółowa, odnosząca się do samooceny motywacji.

Studenci dziennikarstwa – kobiety – wyżej oceniają swoją motywację wchodzenia w rozmowę z obcą osobą płci przeciwnej od mężczyzn – studentów dziennikarstwa.

Kompetencja komunikacyjna studentów dziennikarstwa w sytuacji agresji słownej

Tabela 6. przedstawia ocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa, a także chęć wchodzenia w tego typu sytuację w odniesieniu do płci oraz do osób pracujących i niepracujących w mediach.

Tabela 6. Sytuacja agresji słownej

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość TT	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	5,50	6,72	-2,56	0,01
chęć wchodzenia w sytuację	3,73	4,66	-1,62	0,110
	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,09	5,35	1,35	0,182
chęć wchodzenia w sytuację	4,15	3,67	0,83	0,406

Źródło: opracowanie własne

W przypadku sytuacji napaści, agresji słownej tylko płeć w istotny sposób różnicuje samoocenę kompetencji. Jeśli chodzi o samoocenę kompetencji, to mężczyźni deklarują, że lepiej radzą sobie w tego typu sytuacjach, natomiast kobiety się ich obawiają. W odniesieniu do samooceny motywacji można zauważyć, że mężczyźni również chętniej niż kobiety podejmują komunikację w tego typu sytuacjach.

Kompetencja komunikacyjna w rozmowie z obcą osobą płci przeciwnej

Tabela 7. przedstawia ocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa podczas rozmowy z obcą osobą płci przeciwnej, a także chęć wchodzenia w tę sytuację w odniesieniu do płci oraz do osób pracujących i niepracujących w mediach.

Tabela 7. Rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	7,61	7,75	-0,32	0,74
chęć wchodzenia w sytuację	7,45	7,72	-0,55	0,582
	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	7,97	6,87	2,28	0,027
chęć wchodzenia w sytuację	7,92	6,58	2,26	0,029

Źródło: opracowanie własne

W przypadku rozmowy z osobą płci przeciwnej tylko fakt pracy w mediach istotnie różnicuje zarówno samoocenę kompetencji, jak i motywację do wchodzenia w tego typu sytuację. Nie występuje wpływ płci na samoocenę kompetencji w tej sytuacji. W odniesieniu do samooceny kompetencji można zauważyć, że osoby pracujące w mediach deklarują, że lepiej radzą sobie w rozmowie z osobą płci przeciwnej. Ponadto w przypadku samooceny motywacji zauważa się, że także osoby pracujące w mediach chętniej podejmują rozmowę z obcą osobą płci przeciwnej.

Kompetencja komunikacyjna w dyskusji w grupie obcych osób

Tabela 8. przedstawia ocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa podczas dyskusji w grupie obcych osób, a także chęć wchodzenia w tę sytuację w odniesieniu do płci oraz do osób pracujących i niepracujących w mediach.

Tabela 8. Dyskusja w grupie obcych osób

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,37	6,57	-0,44	0,65
chęć wchodzenia w sytuację	6,01	6,54	-1,20	0,234
	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,66	5,87	1,73	0,088
chęć wchodzenia w sytuację	6,51	5,3	2,78	0,007

Źródło: opracowanie własne

W przypadku tej sytuacji tylko fakt pracy w mediach istotnie różnicuje motywację do wchodzenia w tego typu sytuację, zaś w przypadku samooceny wynik sugeruje możliwy związek z pracą w mediach, ale nie jest on istotny przy tej wielkości próbki. Jeśli zaś chodzi o samoocenę motywacji, to zauważamy, że pracujące osoby w mediach chętniej podejmują dyskusję w grupie obcych osób.

Kompetencja komunikacyjna podczas publicznego wystąpienia przed grupą obcych osób

Tabela 9. przedstawia ocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa podczas publicznego wystąpienia przed grupą obcych osób, a także chęć wchodzenia w tę sytuację w odniesieniu do płci oraz do osób pracujących i niepracujących w mediach.

Tabela 9. Wystąpienie publiczne przed grupą obcych osób

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,22	6,51	-0,05	0,57
chęć wchodzenia w sytuację	5,37	6,18	-1,55	0,125
	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,45	5,96	0,96	0,337
chęć wchodzenia w sytuację	5,71	5,4	0,58	0,563

Źródło: opracowanie własne

W przypadku tej sytuacji w badanej grupie nie zachodzi istotny statystycznie związek samooceny kompetencji do wystąpień publicznych oraz motywacji do takich wystąpień zarówno w przypadku płci, jak i pracy w mediach. Można jedynie zauważyć, że mężczyźni i studenci pracujący w mediach nieznacznie lepiej radzą sobie w tego typu sytuacji oraz że chętnie podejmują takie wyzwania.

Kompetencja komunikacyjna podczas wystąpienia rejestrowanego w formie audio

Tabela 10. przedstawia ocenę kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa podczas wystąpienia rejestrowanego w formie audio, a także chęć wchodzenia w tę sytuację w odniesieniu do płci oraz do osób pracujących i niepracujących w mediach.

Tabela 10. Wystąpienie rejestrowane w formie audio

	Kobieta	Mężczyzna	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,13	6,63	-0,93	0,35
chęć wchodzenia w sytuację	5,05	5,84	-1,38	0,169
	Pracujący w mediach	Niepracujący w mediach	Wartość T	Istotność statystyczna
ocena kompetencji	6,44	5,9	1,08	0,283
chęć wchodzenia w sytuację	5,66	4,36	2,44	0,017

Źródło: opracowanie własne

W tym przypadku tylko fakt pracy w mediach istotnie różnicuje motywację do wchodzenia w tego typu sytuację. Można zauważyć, że mężczyźni i studenci pracujący w mediach lepiej sobie radzą w tego typu sytuacji oraz chętniej je podejmują.

Wnioski końcowe

Celem przeprowadzonego badania było ustalenie samooceny kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa na polskich uczelniach w wybranych sytuacjach społecznych. W artykule zaprezentowano wyniki dla Uniwersytetu Warszawskiego oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego ukazujące samoocenę kompetencji komunikacyjnej oraz samoocenę motywacji do komunikacji w wybranych sytuacjach społecznych. Postawiono trzy ogólne hipotezy i sześć szczegółowych. W celu ich weryfikacji zestawiono płeć oraz status pracujący/niepracujący w mediach z samooceną kompetencji komunikacyjnej oraz z samooceną motywacji do wchodzenia w pięć następujących sytuacji spo-

łecznych: agresja słowna, rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej, dyskusja w grupie obcych osób, publiczne wystąpienie przed grupą obcych osób, wystąpienie rejestrowane w formie audio.

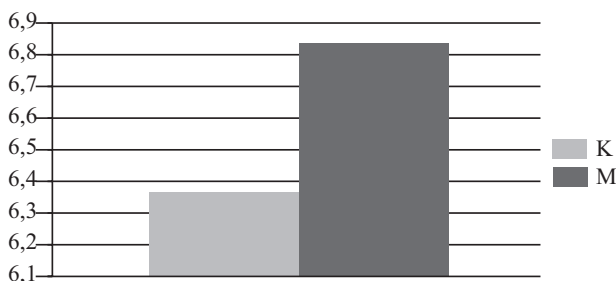
Badania wykazały, że studenci dziennikarstwa UW i UJ w różnym stopniu oceniają swoją kompetencję komunikacyjną oraz motywację wchodzenia w wybrane sytuacje społeczne związane z zawodem dziennikarza (hipoteza nr 2 i 3).

W przypadku oceny kompetencji komunikacyjnej w pięciu wybranych sytuacjach społecznych w zestawieniu z pracą w mediach zauważono generalnie wyższą samoocenę w odniesieniu do osób pracujących w mediach i przy tym – istotnie wyższą w przypadku rozmowy z obcą osobą płci przeciwnej. W przypadku oceny motywacji do wchodzenia w wybrane sytuacje społeczne w zestawieniu z pracą w mediach dostrzeżono generalnie wyższą motywację w przypadku osób pracujących w mediach, istotnie wyższą w sytuacjach rozmowy z obcą osobą płci przeciwnej oraz w dyskusji w grupie obcych osób.

W sytuacji wystąpienia rejestrowanego w formie audio tylko fakt pracy w mediach istotnie różnicował motywację do wchodzenia w tego typu sytuację (hipoteza nr 4 i 5).

W przypadku oceny kompetencji komunikacyjnej w pięciu wybranych sytuacjach społecznych w zestawieniu z płcią zauważono generalnie wyższą samoocenę mężczyzn, przy tym istotnie statystycznie wyższą w werbalnej agresji. Jeśli zaś chodzi o ocenę motywacji do wchodzenia w wybrane sytuacje społeczne w zestawieniu z płcią, zauważono wyższą motywację do wchodzenia w komunikację w grupie mężczyzn, np. w sytuacji agresji słownej (hipoteza nr 6 i 7).

Hipoteza nr 1 brzmiała następująco: „Studenti dziennikarstwa, biorąc pod uwagę charakter studiów, posiadają wysoko rozwiniętą kompetencję komunikacyjną w sytuacjach: agresja słowna, rozmowa z obcą osobą płci przeciwnej, dyskusja w grupie obcych osób, publiczne wystąpienie przed grupą obcych osób, wystąpienie rejestrowane w formie audio”. Na podstawie samooceny studentów własnej kompetencji komunikacyjnej w wybranych sytuacjach społecznych można stwierdzić, że kobiety posiadają powyżej średniej rozwiniętą kompetencję komunikacyjną (6,37 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie), a mężczyźni – powyżej średniej (6,60 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie), czyli nieco bardziej rozwiniętą od kobiet (o 0,23).

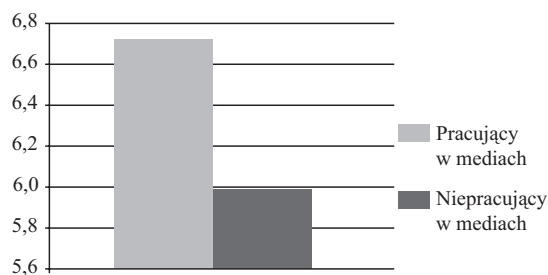

Wykres 1. Samoocena kompetencji komunikacyjnej a płeć

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie samooceny studentów własnej kompetencji komunikacyjnej w wybranych sy-

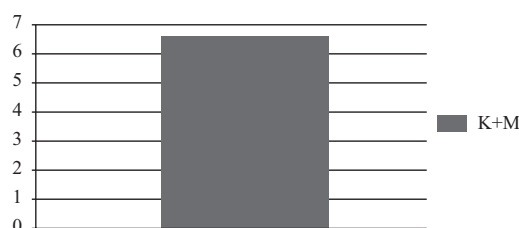
tuacjach społecznych można stwierdzić, że pracujący w mediach posiadają wyżej niż średnią rozwiniętą kompetencję komunikacyjną (6,72 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie), a niepracujący w mediach – średnią (5,99 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie), czyli mniej niż pracujący w mediach (0,73).

Wykres 2. Samoocena kompetencji komunikacyjnej a status pracujący/niepracujący w mediach

Źródło: opracowanie własne

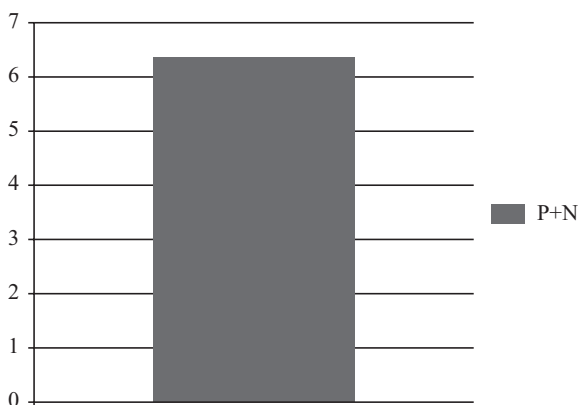
Na podstawie samooceny studentów własnej kompetencji komunikacyjnej w wybranych sytuacjach społecznych można określić, że studenci kobiety i mężczyźni w sumie posiadają wyżej niż średnią rozwiniętą kompetencję komunikacyjną (6,6 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie).

Wykres 3. Samoocena kompetencji komunikacyjnej kobiet i mężczyzn

Źródło: opracowanie własne

Na podstawie samooceny studentów własnej kompetencji komunikacyjnej w wybranych sytuacjach społecznych można określić, że studenci pracujący i niepracujący w mediach w sumie posiadają wyżej niż średnią rozwiniętą kompetencję komunikacyjną (6,37 dla skali od 1 – słabo, do 10 – idealnie).

Wykres 4. Samoocena kompetencji komunikacyjnej pracujących i niepracujących w mediach
Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie i postulaty do dyskusji

W artykule zaprezentowano jedynie fragment obszernych badań dotyczących kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa w Polsce. Częściowo zostały one zaprezentowane podczas międzynarodowej konferencji zatytułowanej „Higher communication education: Serving or innovating the profession?” na Uniwersytecie Nawarra w Pampelunie w dniach 19–20 maja 2016 r. W trakcie dyskusji próbowano odpowiedzieć na pytania postawione przez autora prezentacji: Czy można studenta nauczyć kompetencji komunikacyjnej? Jeśli tak, jak jej uczyć? Jak pomóc studentowi w rozwoju kompetencji komunikacyjnej w konkretnej sytuacji społecznej?

W przekonaniu autora zagadnienie kompetencji komunikacyjnej – obok tematów typowo warsztatowych – zasługuje na szczególną uwagę w programach nauczania studiów dziennikarskich. Jest to bowiem kompetencja kluczowa zarówno dla życia osobistego, jak i wysoko ceniona na rynku pracy.

Na podstawie uzyskanych danych można zauważyć, że duże znaczenie dla poczucia kompetencji komunikacyjnej i jej rozwoju ma praca w mediach podjęta w czasie studiów. Studenci, którzy mają za sobą doświadczenie pracy w mediach dostrzegają, że posiadają lepiej rozwinięte zdolności komunikacyjne, a także

większą motywację do podejmowania komunikacji w różnych sytuacjach społecznych.

To, co ma istotnie przygotowywać studenta do zawodu dziennikarza podczas edukacji uniwersyteckiej, to oprócz zajęć teoretycznych przede wszystkim praktyki i staże w instytucjach medialnych, zajęcia praktyczne (warsztaty, ćwiczenia, konwersatoria, lektoraty) prowadzone przez osoby aktywne zawodowo na medialnym rynku pracy. Te czynniki, w swoich założeniach, mają stworzyć studentowi środowisko i działania przypominające przyszłą pracę w mediach. Jednakże – jak z badań wynika – wejście studenta w realne środowisko pracy w większym stopniu przyczynia się do rozwoju kompetencji komunikacyjnej. Praca w mediach silniej niż płeć warunkuje rozwój kompetencji komunikacyjnej. W efekcie podjęcia przez studenta pracy w mediach wzrasta jego/jej samoocena kompetencji komunikacyjnej. Skoro takie są wyniki badań w tym zakresie, to może warto wziąć pod uwagę i przedstawić do dyskusji propozycję wpisania w program uniwersyteckiej edukacji dziennikarskiej nie tylko praktyki, zajęcia praktyczne i wykłady z nauczycielami-praktykami, ale realną pracę studenta w instytucjach medialnych (kilka godzin tygodniowo) jako integralną część zajęć. Ta propozycja mieści się także w zaleceniach unijnych programów edukacyjnych dotyczących większej współpracy uniwersytetów z rynkiem pracy.

Osoba z poczuciem posiadania kompetencji komunikacyjnej, podobnie jak osoba z poczuciem swojej wartości, lepiej funkcjonuje w społeczeństwie i na rynku pracy – jest bardziej skuteczna i wydajna, ma lepsze wyniki. Inny zatem postulat dotyczy wzmocnienia i rozwijania poczucia posiadania kompetencji komunikacyjnej w studentach dziennikarstwa w toku studiów. Równie ważny obok nauczania obiektywnych umiejętności komunikacyjnych, przekazywania wiedzy, zajęć warsztatowych oraz praktyk. Autor wyraża nadzieję, że przeprowadzone badania przyczynią się do określenia i sprecyzo-

wania kondycji kompetencji komunikacyjnej studentów dziennikarstwa w wielu jej przejawach, dzięki czemu dydaktyka w szkolnictwie

wyższym jeszcze bardziej będzie odpowiadała na komunikacyjne i zawodowe potrzeby i młodych ludzi, i rynku pracy.